

Anton Trstenjak kot intelektualec

JOŽE RAMOVŠ

Povzetek

Članek prikaže v prvem delu Trstenjakovo življenje in delo, iz česar so vidni formalno količinski rezultati Antona Trstenjaka kot enega najbolj znanih slovenskih humanističnih intelektualcev 20. stoletja. V drugem delu pa avtor izlušči pet značilnih razsežnosti Trstenjaka kot intelektualca: vzgojno doto iz rodne družine, lastno družbo, bister intelekt, garaško delavnost in pošten odnos do življenjskih nalog, samostojno pot in kritičen odnos do skrajnosti ter značilno posredniško vlogo - graditeljstvo mostov.

Uvod

Razprava o intelektualcih ali razumnikih je vedno znova živa. Je namreč ena od osnovnih intelektualnih tematik, ob kateri intelektualci oblikujejo svojo identiteto. Razmislek o razumništvu stopi posebej v ospredje duhovnega snovanja intelektualcev, ko v močno spremenjenih družbenih razmerah iščejo nove paradigme za človeško sožitje in seveda tudi svojo vlogo v družbi. Znano je na primer Sartrovo razpravljanje o intelektualcih, ki je postalo del današnjega pojma intelektualec, ali pa Kocbekovo pri nas.

Razmislek o Trstenjaku kot intelektualcu postavljamo v okvir stalnega samozavedanja intelektualcev ter samoovedanja intelektualčevih možnosti in nalog. Včasih je to samozavedanje in samoovedanje bolje početi z analiziranjem fotografije družbene resničnosti, drugič v osebni intimi s kritičnim pogledom vase pred ogledalom lastnega življenja in dela, tretjič ob spominjanju na živ zgled intelektualca - prijatelja, znanca, kolega od blizu ali z druge strani zemeljske oble.

Moj prispevek je spominjanje na učitelja in sodelavca, predvsem pa bližnjega prijatelja. Najprej bom povzel njegovo življenje in delo, iz česar se - vsaj formalno - lahko sešteevajo točke Trstenjakovih intelektualnih rezultatov, nato pa bom nanizal nekaj poudarkov, kjer se zdi, da zaživijo specifične kvalitete Trstenjaka kot intelektualca.

Trstenjakovo življenje in delo

Anton Trstenjak se je rodil 8. januarja 1906 v Rodmošcih pri Gornji Radgoni uglednemu malemu kmetu Janezu in srčno dobri materi Mariji, umrl pa 29. septembra 1996 v Ljubljani.

Osnovno šolo je končal v Negovi, klasično gimnazijo pa v Mariboru, kjer je leta 1926 z odliko maturiral. Leta 1926/27 je študiral teologijo v Mariboru, od 1927 do 1933 pa filozofijo in teologijo v Innsbrucku; tam je leta 1929 doktoriral iz filozofije, leta 1933 pa iz teologije. V duhovnika je bil posvečen leta 1931. V letih 1935 in 1937 se je strokovno izpopolnjeval v Parizu, v letih 1941/42 pa se je specializiral v eksperimentalni psihologiji pri A. Gemelliju v Milanu.

Po končanem študiju je v letih 1934 do 1939 služboval kot katehet na realni gimnaziji v Mariboru, v letu 1939/40 pa kot profesor filozofije na Visoki teološki šoli v Mariboru. Leta 1939 se je habilitiral ter bil od leta 1940 do upokojitve leta 1973 profesor filozofije in psihologije na Teološki fakulteti v Ljubljani. V letu 1945 so mu

ponudili docenturo na psihološkem inštitutu milanske univerze, leta 1955 pa redno profesuro na graški univerzi, toda prednost je dal službi svojemu narodu. Strokovno in znanstveno je ustvarjalno delal do zadnjega dne življenja, če bi pa šteli izdane knjige, sta bili prav zadnji desetletji najbolj plodni.

Bil je član več kakor desetih znanstvenih organizacij doma in po svetu. Od 1979 je bil dopisni in od 1983 redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, leta 1993 ga je imenovala za svojega rednega člana tudi Evropska akademija znanosti in umetnosti.

Za svoje strokovno delo je dobil več visokih cerkvenih, državnih in znanstvenih odlikovanj, med drugim je bil leta 1974 imenovan za papeževega častnega prelata in odlikovan z jugoslovanskim redom dela, dobil 1988 nagrado AVNOJ, 1995 mu je predsednik Slovenije podelil najvišje slovensko državno odklikovanje, leta 1993 je postal ambasador znanosti Republike Slovenije, dobil 1983 zlati doktorat univerze v Innsbrucku, 1990 častni doktorat Univerze v Mariboru in 1994 Univerze v Ljubljani.

Trstenjak je napisal 47 izvirnih knjig v slovenščini in tujih jezikih, skoraj še toliko naslovov štejejo prevodi in ponatisi njegovih knjig. V domačih in tujih revijah in zbornikih je izšlo čez 500 njegovih strokovnih razprav in člankov; samo v švicarski znanstveni reviji za psihologijo (*Schweizerische Zeitschrift für Psychologie*) jih je objavil skoraj 70.

Trstenjakove knjige in članke lahko razvrstimo v pet glavnih skupin: psihološka, antropološka, filozofska, kulturološka in narodnostna dela. Preleteli jih bomo tako, da se bomo omejili le na naštevane glavne knjige.

V znanosti je postal Trstenjak znan z odkritjem zakona o percepciji valovnih dolžin barv. Eksperimentalnim raziskavam v psihologiji barv se je posvečal od specializacije v Milanu naprej, zlasti v prvih dveh desetletjih po vojni, ko se zaradi družbenih razmer čemu drugemu, kar je znal in hotel, ne bi niti mogel niti smel. Ob seriji znanstvenih člankov v tujih revijah je dosežke predstavil tudi doma v knjižni obliki (Trstenjak, 1948) in v obširni razpravi (Trstenjak, 1950). Barvni psihologiji je ostal vse življenje zvest v teoriji in praksi. 1978 je izšla obširna knjiga *Človek in barve* (Trstenjak, 1978). Pravkar je Inštitut Antona Trstenjaka izdal *Psihologijo barv* (Trstenjak, 1996) v okviru Izbranih del Antona Trstenjaka.

Sicer pa je s področja psihologije dobra polovica vseh njegovih knjig. Nekaj izjemnega je, da je uspel enako z deli življenjske psihologije za vsakdanjo rabo slehernega človeka, ki so v stotisočih izvodov izšle zadnjih 40 let pri Mohorjevi družbi, in v specialnih znanstvenih monografijah različnih psiholoških panog. Nič manj izjemen ni njegov enciklopedičen pregled na celoto psihologije njegovega časa. Tretja značilna posebnost in odlika Trstenjakovega obširnega psihološkega opusa je personalistična usmerjenost, ko posamezna specialna psihološka vprašanja in smeri vedno obravnava v okviru podobe osebnega človeka, zato je vsako njegovo psihološko delo že bolj ali manj tudi antropološko. Naštejmo glavna psihološka dela.

Poljudno strokovna dela življenjske psihologije, če uporabimo njegov priljubljen izraz, so zlasti: *Med ljudmi* (Trstenjak, 1954), *Pota do človeka* (Trstenjak, 1956), *Človek v ravnotežju* (Trstenjak, 1957), *Človek v stiski* (Trstenjak, 1960), *Če bi še enkrat živel* (Trstenjak, 1964), *Človek samemu sebi* (Trstenjak, 1971a), *Človek in sreča* (Trstenjak, 1974a).

Med Trstenjakovimi psihološkimi strokovnimi in znanstvenimi deli ima verjetno največji pomen enciklopedični *Oris sodobne psihologije* v dveh knjigah (Trstenjak, 1969 in 1971). Pod kritičnim vidikom je celoto psihologije obdelal v *Problemih psihologije* (Trstenjak, 1976). Veliko monografsko sintetično delo je tudi *Psihologija ustvarjalnosti* (Trstenjak, 1981). Ukvarjal se je z več psihološkimi vejami, kjer je pisal stro-

kovne članke, prej ali slej pa izdal tudi večje knjižno delo. Na teh področjih velja večinoma za začetnika veje pri nas. Poleg psihologije barv so to zlasti pastoralna psihologija (Trstenjak, 1941 in 1946) - na tem področju je svetovni pionir, psihologija dela (Trstenjak, 1951 in 1979), teorije zaznav (Trstenjak, 1983), ekonomska psihologija (Trstenjak, 1982), ekološka psihologija (Trstenjak, 1984) in grafologija (Trstenjak, 1985a).

Druga skupina Trstenjakovih del je s področja integralne filozofske antropologije. To velja, če gledamo količinsko na število knjig in člankov, medtem ko je vsebinsko Trstenjakov prispevek verjetno največji prav v antropologiji. Vsa njegova pisna dela, svetovalna pomoč ljudem v tiskah in pedagoško delo so pri Trstenjaku odraz iskanja celostnega sodobnega odgovora na večno vprašanje: Kdo in kaj je človek?

Tudi pri antropoloških delih imamo vzporednico poljudnoznanstvenih knjig v razumljivem jeziku za široke množice ljudi: Hoja za človekom (Trstenjak, 1968), V znamenju človeka (Trstenjak, 1973), Biti človek (Trstenjak, 1989a), Dobro je biti človek (Trstenjak, 1990), Po sledih človeka (Trstenjak, 1993), Človek simbolično bitje (Trstenjak, 1993a) in Umrješ, da živiš (Trstenjak, 1993b). Veliki monografski znanstveni deli s tega področja pa sta Človek bitje prihodnosti (Trstenjak, 1985) ter Človek končno in neskončno bitje (Trstenjak, 1988). Omeniti moramo še knjigo izbranih razprav Za človeka gre (Trstenjak, 1991a).

Med Trstenjakovimi filozofskimi deli prednjačijo nemške razprave o slovenskem filozofu in njegovem rojaku Francetu Vebro (Trstenjak, 1972). Tedaj povsem sveži Vebrovi filozofiji je namenil tudi svojo filozofsko disertacijo. Za Vebrovo filozofijo, ki je psihološko usmerjena v človekove doživljaje, pa je imel Trstenjak čut že od svojega prvega srečanja s filozofijo v gimnaziji. Ko je postal Veber profesor filozofije na novo ustanovljeni ljubljanski univerzi in so začele izhajati njegove knjige, so gimnazijski profesorji očitno dobili od šolskih oblasti program, da poučujejo svoje dijake (tudi) predmetno teorijo. Trstenjak se je spominjal, kako se je njihov profesor mesec dni mučil z razlago po Vebrovi knjigi, ki je tudi sam ni razumel. Potem je dijakom dal kontrolno nalogo in poudaril, da preverja sebe in da te ocene ne bodo nič vplivale na uspeh. Ko je naloge vrnil, je dajal: "Tako je, kakor sem predvideval: nihče ni razumel ničesar. Razen enega: ta pa pozna Vebra veliko bolje kakor jaz." In pogledal je Trstenjaka, ki je sproti v polah kupoval vsako Vebrovo knjigo in jo študiral. Do konca gimnazije mu je ta profesor dajal odlično oceno iz filozofije, vprašal pa ga ni nikoli več ničesar.

Trstenjak je kot profesor filozofije na Teološki fakulteti ves čas predaval tudi zgodovino filozofije. Vse življenje je dopolnjeval obširna in pregledna skripta, ki so jih izdali po zapiskih slušatelji, sam pa pregledal in popravil. Mnogi so ga nagovarjali, naj delo izda v knjigi, saj so ga nekateri profesorji filozofije celo v tujini uporabljali za svoja predavanja. Za izdajo te Zgodovine filozofije se je odločil šele zadnja leta v okviru Izbranih del (Trstenjak, 1996a). V tej zbirki so že po njegovi smrti izšli glavni spisi o Vebro in del drugih filozofskih spisov (Trstenjak, 1996b).

Če je kultura vse, kar je ustavil človeški duh, potem drži, da lahko o njej plodno razmišlja človek, ki je sam širokega in ustvarjalnega duha. Trstenjak je bil gotovo kvalificiran za to in plodno je posegel s svojim pisanjem tudi na področje kulture. Sem sodi že njegov prvi objavljeni strokovni članek (Trstenjak, 1928), če ne štejemo člankov v dijaških in študentskih časopisih. Izvirno je raziskoval vitre umetniškega ustvarjanja (Trstenjak, 1953), razčlenjeval razmerja med krščanstvom in kulturo (Trstenjak, 1975), zlasti pa ga je vedno privlačevalo raziskovanje besede, skozi prizmo katere se izraža človeški duh najbolj neposredno in obenem najbolj simbolično skrito (Trstenjak, 1989). V obširni knjigi je prikazal tudi pet velikih mislecev tega stoletja, ki so mu bili vsak po svoje blizu (Trstenjak, 1992).

Trstenjak je veliko raziskoval in pisal tudi o slovenskem narodu. Že njegova dela o družini lahko razumemo v okviru zanimanja in ljubezni do družine lastnega naroda (Trstenjak, 1974 in 1994). Posebej je raziskoval značaj Slovencev v posameznih pokrajinah, vprašanje narodnih manjšin ter vzgibe za preživetje in napredek številčno majhnih narodov - na tem področju je med drugim napisal skupaj z znanim dunajskim psihiatrom Erwinom Ringlom knjigo *O koroški duši* (Ringl, Trstenjak, 1992). Največje delo s tega področja je knjiga *Misli o slovenskem človeku* (Trstenjak, 1991), ki je izšla med osamosvajanjem Slovenije. Tudi Trstenjakova zadnja knjiga je s tega področja: monografija o slovenski poštenosti (Trstenjak, 1995).

Morda bi bilo treba govoriti tudi o šesti, teološki skupini njegovih del, saj je bil tudi doktor teologije, profesor na teološki fakulteti in duhovnik. Na tem področju je po briljantni disertaciji ostal v glavnem pri priložnostnih člankih. Edino večje povsem teološko delo je natis njegovih duhovnih vaj za duhovnike (Trstenjak, 1975a). Vsekakor se v Trstenjakovih delih izražata skupaj z vsemi drugimi značilnostmi njegove osebnosti tudi religiozna dimenzija in njegovo verovanje; tega nikoli in nikjer ni skrival, nikoli in nikjer pa ni prestopil meje, kjer bi drugemu ponujal svoja prepričanja in stališča. Takšno duhovniško držo je utemeljeval že v svoji pastoralni psihologiji, po več kakor dveh desetletjih pa je razvoj v katoliški Cerkvi potrdil to smer tudi javno in formalno.

Trstenjakova pisna dela so berljiva in odsevajo močan osebni eros avtorja. Ta je sestavljen iz več komponent. Ena je avtorjevo gigantsko znanstveno-raziskovalno delo, ki mu je posvetil vse življenje, čeprav je ironija, da je šele tri leta pred smrtjo bil prvič v življenju financiran pri manjšem raziskovalnem projektu, ki ga je prijavil Inštitut Antona Trstenjaka; vse dotedaj je vse raziskovalno delo financiral sam. Temeljna komponenta tega erosa je najbrž njegova značilna topla človeška, socialna in nevsiljivo krščanska osebnostna drža. Razločno razpoznavni sta vsaj še dve komponenti Trstenjakovega erosa v njegovih delih: profesorsko-pedagoška in svetovalno-terapevtska.

Kot dober pedagog se je izkazal že v začetku poklicnega delovanja: bil je gimnazijski katehet v razredih, ki so bili zelo liberalni in komunistični. Toda dijakinje in dijaki, ki jih je tedaj učil verouka, so ga ohranili v največjem spoštovanju: vse do smrti so ga mnogi obiskovali. Tudi kot univerzitetni profesor je bil priljubljen, saj so njegova predavanja na Teološki fakulteti prostovoljno obiskovali študentje iz drugih fakultet, kar jim je v tedanjih razmerah lahko zelo škodilo pri poznejšem iskanju službe. Podobno so žela uspeh njegova številna predavanja in referati na strokovnih srečanjih doma in po svetu, kjer je presenečal tujce s svojo gladko nemško, pa tudi italijansko, francosko in angleško govorico - praviloma na pamet. Bil je tudi iskan poljudno strokovni govornik za široke množice, pridigar v cerkvah ali slavnostni predavatelj na prireditvah. Vsa njegova pisna dela odsevajo nekaj značilnega Trstenjakovega erosa živega odnosa s človekom, ki se je seveda najbolje kazal v neposrednem živem stiku s poslušalci.

Več kakor petdeset let je Trstenjakova soba v Ljubljani bila najbolj obiskana neformalna psihološka ordinacija za svetovalno in terapevtsko pomoč ljudem v osebnih in družinskih stiskah. Kadar je bil doma, se je tudi po deset in več ljudi dnevno zvrstilo pri njem; pisal je večinoma drugod. Za svetovanje in terapevtsko pomoč ni nikoli maral plačila; vedno ga je zavrnil z besedami:

"Če je treba človeku za dobro besedo v stiski plačati z denarjem, je blizu konec sveta!" Brez poznanja Trstenjakovega svetovalnega dela ni mogoče v celoti razumeti njegovega pisnega opusa, kajti življenjski realizem njegove besede se je v veliki meri napajal v čutečem poslušanju težkih človeških usod.

Nekatere značilne razsežnosti Trstenjakovega razumništva

Specifične razsežnosti Trstenjakovega razumništva bi iskal v petih smereh.

1. Vzgojna dota iz rodne družine

Njegov oče je bil samostojen mali kmet; ne najemnik-viničar niti veleposestnik, pač pa kmet, ki je svoje dobro vino moral pridelati sam v potu svojega obraza, toda pridelal je kvalitetnega, tako da je "vino šolalo" njegovega edinega sina, kakor se je rad pošalil Trstenjak. Oče je ostal v očeh Trstenjaka vse življenje vzor skromnega in ponosnega, delavnega in poštenega človeka. To pa so tudi nenadomestljive sestavine intelektualca. Res je Trstenjakov oče v svojem okolju veljal za razumnika. Bil je župan skupine okoliških vasi. Vsak kmet ga je vzel s seboj, ko je moral za kako pomembno stvar "k oblastem", saj je oče vedel na pamet vse katastrske številke parcel v občini. Tudi po nasvete in za poravnavo sosedskih sporov so se ljudje obračali k njemu, saj je imel zrelo in samostojno mišljenje ter razsojanje v problemih, vendar na način, ki ljudi ni ogrožal. Vse te poteze najdemo tudi v Trstenjaku in so značilnost njegovega razumništva.

Emocionalno barvo svojega razumništva je Trstenjak imel po svoji materi. Njena slika je vedno visela nad njegovo posteljo. V Trstenjakovi zavesti je bila njegova mati predvsem dober človek z veliko čuta za lepoto in skladnost, za kulturo in dobre medčloveške odnose. Med drugim je zelo lepo in rada pela, kar je odlikovalo tudi Trstenjaka.

2. Osebna družba

Ena od skrivnosti modrega življenja je gotovo družba, ki si jo človek izbere za svojo. V gimnazijskih in študentskih letih si je Trstenjak izbral družbo v duhovnem okolju mladinskega gibanja, katerega duhovni oče v Evropi je bil Romano Guardini - miselní predhodnik drugega vatikanskega koncila. V tem krogu so bili njegovi somišljeniki in prijatelji mnogi, ki so pozneje pustili odločilne sledi na raznih področjih v našem narodu, na primer pedagog Josip Jeraj, pesnik Edvard Kocbek, nadškof Jože Pogačnik, slavist Jakob Šolar, pesnika Tone in France Vodnik, "oče" naše telesne kulture Drago Ulaga, znani pljučni zdravnik Tomaž Furlan, pedagog Stanko Gogala, baletnik Pino Mlakar in drugi. Po prihodu v Ljubljano je Trstenjaka takoj vzel v svoj prijateljski krog pisatelj in vodilni kulturnik Finžgar. Poleg tega je Trstenjak vzdrževal redne prijateljske stike tudi z nekaj strokovnjaki slovenskega rodu in tujci po svetu, zlasti pa z nekaterimi koroškimi in tržaškimi Slovenci.

Kot razumnik si je Trstenjak razumno iskal krog prijateljev širokega in globokega duha. V redni komunikaciji z njimi je nenehno širil in poglobljal svoje razumništvo, njegovi prijatelji pa svoje ob njem.

3. Bister intelekt, garaška delavnost in pošten odnos do življenjskih nalog

Pojem intelektualca je izpeljanka iz pojma intelekt, razum; brez razuma ni razumnika, neintelligenten intelektualca je klavrn, če vzamemo pozitivno jedro vsebine tega pojma, ki je sicer lahko večumen in sporen v sodobni psihologiji.

Še tako briljanten razum pa sam po sebi še ne naredi razumnika. Pomislimo samo, da so med mladimi zasvojenci z mamili zvečine skoraj sami nadpoprečno inteligentni dekleta in fantje. Razum terja od človeka toliko več delavnosti, kolikor bolj je bister. Za intelektualca se pričakuje, da ima po naravi vrhunsko bistrino razuma, ki jo neprestano oblikuje in uporablja z lastnim marljivim delom.

In še tretja lastnost je nepogrešljiva za intelektualca: intelektualna poštenost. Intelektualec mora realistično dojemati naravo in biti pošten do nje, soljudi in družbo ter

biti pošten do njiju, samega sebe in svoje življenjske naloge ter biti pošten do njihove uresničitve.

Trstenjak je bil v tej točki vrhunski vzor intelektualca. Bistrino razuma, logičnega sklepanja in spominske zmožnosti mu je narava naklonila v izjemni količini. Rodna družina in vzgojitelji v mladosti so ga naučili velike delavnosti, sistematičnosti, reda in vztrajnosti. Sam pa se je od mladosti naprej odločal pošteno po vesti za to, da je opravil v sleherni življenjski situaciji nalogo, ki jo je spoznal za možno in smiselno.

4. Samostojna pot in kritičen odnos do skrajnosti

Trstenjak je bil po naravi miren, nebojevit. Po značaju in prepričanju je bil zagovornik zmerne zlate sredine in medčloveške sloge. To samo po sebi ni posebna značilnost intelektualca; prej si ga predstavljamo kot revolucionarnega bojovníka za uresničitev pomembnih ciljev v družbi. Med Trstenjakovimi prijatelji so bili tudi intelektualci takega kova. Odobral je njihovo držo, saj je vedel, da je to njihov slog, skladen z njihovimi zmožnostmi, sam pa je gojil svojega, mirnega in sredinskega, kjer se življenjske cilje dosega počasi in z veliko vztrajnostjo.

Že celo stoletje je v slovenskem narodu družbena klima, ko je "v modi" kolektivistična delitev ljudi na "naše in one", tako katoliška "delitev duhov" kakor marksistična "razredna diferenciacija". Viktor E. Frankl (1987: 115) razčlenjuje psihološko patologijo našega časa in ugotavlja, da je kolektivism, to je neosebno doživljanje, presojanje in ravnanje po nekem skupinskem stereotipu, ena od štirih množičnih patologij ali "kolektivnih nevroz" našega časa, ki zajeda duševno zdravje mnogih v skupnosti in se kaj hitro kombinira z naslednjo od patologij, fanatizmom; ta pa negira človeško dostojanstvo osebe drugega, drugače mislečega. Take razmere niso naklonjene "zlati sredini". V njih ostaja miroljuben človek in učitelj složnega sožitja med ljudmi "nikogaršnji" - na tanki ločnici med obema taboroma, kamor letijo strele z obeh strani. V potrebi pa seveda obe strani radi uporabita takega človeka za svojo korist.

Vse to je doživljal Trstenjak vse življenje. Naj povem ob koncu nekaj anekdot iz njegovega življenja kot ponazorilo.

Pred vojno je imel v gimnazijskem razredu v Mariboru dijaka, ki je bil sin veleposestnika in se je iz objestnosti napol javno hvalil s tem, da je komunist. Med vojno se je Trstenjak z njim srečal na ljubljanski ulici, ko je bil ta fant tajni domobranski policist v civilu. Fant ga je z enako objestnostjo, kakor nekaj let prej v gimnaziji, ogovoril: "Glej-te gospod, kako se spreminjajo časi! V gimnaziji sem jaz veljal za komunista in bi me vi kot katehet lahko izključili iz šole. Zdaj veljate vi kot socialist za nevarnega in jaz vas lahko takoj pošljem v Dachau. Pa vas ne bom." Tako je milostno sklenil pozdrav svojega nekdanjega učitelja verouka.

V povojnih letih je bil Trstenjak kot duhovnik sumljiva osebnost, ki jo je bilo treba špijonirati. Nekoč je potožil uradnici na Univerzi - bil je zadnji dekan Teološke fakultete pred njeno izključitvijo iz Univerze -, da ga menda pet ljudi špijonira. Skrivaj ga je vprašala: "Ali štejete tudi mene mednje?" Ko je začudeno zanikal, mu je zaupala: "Odslej vedite, da vas šest!"

Včasih nam je resno povedal, kako ga je v tistih časih "angel varuh" rešil desetletnega zapora. Nekega dne je šel iz univerze domov in neznana dama, ki je šla neposredno mimo njega, mu je rekla: "Ničesar ne verjemite nikomur!" To čudno sporočilo mu je odmevalo v glavi, ko je nekaj trenutkov za tem vstopil v svoje stanovanje, kjer sta ga čakali dve ljubeznivi dami in mu hoteli izročiti samo pozdrave od nekega duhovnika iz Trsta, od koder sta prišli. Proti svoji naravi ju je ostro prijel, kdo sta in kaj ima on z vsem tem; takoj da ju gre naznaniti policiji, ki je bila v isti hiši v sosednjem stanovanju. Res je odšel, ženski pa tudi. Naslednje jutro so brali v časopisih, kako je ta duhovnik

največji izdajalec, in nekaj duhovnikov, Trstenjakovih kolegov, ki se damama na prinesen pozdrav niso odzvali tako nekulturno, je dobilo vsak po deset let zavora.

Pri vsem tem pa je zanimiva ugotovitev, da Trstenjak ni utrpel usodnih udarcev ne z leve ne z desne skrajnosti kljub temu, da je bil vedno samostojnega prepričanja in je na blag način povedal tudi kritično besedo do skrajnih pozicij. Mnogi, ki se tudi niso izpostavljali, so hudo "nastradali". Kako naj si to razložimo? Poglejmo še katero njegovo življenjsko anekdoto te vrste.

Ko so leta 1939 v Beogradu po dvajsetih letih "nenadoma" rešili ljubljanski univerzi prošnjo za drugega profesorja filozofije na Teološki fakulteti, so prijatelji, ki so bili tam profesorji, Trstenjaku sporočili, naj hitro kandidira. To je rad storil, saj si je zelo želel na Univerzo. Vedel pa je tudi, da mu mnogi v Ljubljani niso naklonjeni zaradi pripadnosti mladinskemu gibanju. Imel je enega protikandidata, ki so ga ti krogi očitno šteli za svojega. Toda izvolili so soglasno Trstenjaka in eden od vodilnih profesorjev fakultete, ki je bil sicer proti njemu, je dejal: "Trstenjak je imel preveč pokazati!"

Med vojno so v Ljubljani na neki duhovniški konferenci, kjer se je zbralo več sto duhovnikov, povabili Trstenjaka, da je predaval o pastoralni psihologiji. V tistem času so prihajale proti njemu na škofijo ovadbe, da bi ga spravili s fakultete. Tudi to predavanje je bilo na nek način past, kajti v razpravi se je po predavanju takoj javil prvi, češ da je to, kar smo pravkar slišali, čisti modernizem (proti modernizmu so morali tedaj duhovniki opraviti posebno prisego), mešanje psihologije v teologijo in če nekdo tak predava bodočim duhovnikom na Teološki fakulteti, bomo daleč zašli... Nato se je oglasil v enakem tonu drugi in še tretji. Vsi so vedeli, da tudi škof Rožman, ki je sedel v prvi vrsti, ni naklonjen Trstenjaku. Tedaj je škof vstal, se obrnil proti občinstvu in rekel: "Gospodje, nihče naj ne reče več besede proti predavanju prof. Trstenjaka! Tega, kar je predaval, smo zelo potrebni jaz in mi vsi. Vas, gospod prof. Trstenjak, pa tukaj pred vsemi duhovniki prosim, da nam napišete o tem celo knjigo." To je bila pobuda za pisanje Pastoralne psihologije, ki jo je takoj med vojno napisal, sam škof pa prebral in dal potrebno cerkveno dovoljenje za izdajo.

Po vojni so bili vsi Trstenjakovi kolegi brez potnih listov. Trstenjak je zanj takoj zaprosil. Potreboval ga je zaradi tesnih znanstvenih stikov z Milanom in drugimi središči barvne psihologije, pa tudi sicer je bil svetovljan, ki ni dolgo strpel doma; vse življenje je imel potni list pri sebi v žepu suknjiča. Udbovci so mu potni list takoj prinesli in mu ga dali z besedami: "Pojdite v tujino, da bodo zunaj videli, da pri nas ne preganjamo duhovnikov. Pazite pa, kaj boste govorili!"

Menim, da lahko na zastavljeno vprašanje, zakaj Trstenjak v primerjavi z mnogimi kolegi ni z nobene strani utrpel usodnih udarcev, odgovorimo z njegovo osnovno usmeritvijo v človeka. Človek je bil zanj pred idejami. Tudi skrajno ideološko zamračeni ljudje, ki doživljajo sebe kolektivistično, svoj odnos do drugih pa fanatično, čutijo, da je resnica življenja drugačna. Ob nekom, ki mu v resnici "gre za človeka", se za trenutek človeško prebudijo in ustavijo v samorazdiralnosti in razdiralnosti do drugih.

Za Trstenjaka kot intelektualca je torej posebej značilna samostojna pot zunaj skupin, nebojevito ostajanje v zlati sredini in nenasilno kritičen odnos do skrajnosti.

5. Graditelj mostov

Če je v intimnem osebnem pogovoru s Trstenjakom beseda nanesla na dejstvo, da je duhovnik, se je rad poimenoval *pontifex* - graditelj mostov, po-srednik; *pontifex maximus* je službeni naziv za papeža. Trstenjaku je bilo povsem tuje, da bi se potegoval za nazive in časti v hierarhiji duhovniškega stanu, izraz *pontifex* pa mu je ugajal najbrž zaradi pojmovne vsebine.

Danes bi morda najbolje označili bistvo njegove usmerjenosti, če bi rekli, da je

bila ekološka, sistemska ali zelena na socialnem in duhovnem področju. Trstenjak je verjel, da je resničnost smiselna celota, sistem, v katerem ima vsaka stvar svoje smiselno mesto in vrednost: vsak človek s svojim značajem, vsaka človekova življenjska izkušnja, vsaka posamezna znanstvena smer, vsaka človeška potreba in energija pa tudi vsaka človeška težava, stiska, zmota in krivda. Glavni problem je, da ljudje ne odkrijemo smisla posamezne stvari, da je ne postavimo na pravo mesto, da ne vidimo njene vrednosti tam, kjer jo v smiselni celoti resnično ima, pač pa pogosto tam, kjer je nima. Življenjska modrost je, da človek vidi smiselno celoto in pravo mesto vsake stvari v tej celoti, da pomaga graditi mostove med posameznimi deli celote. Tak človek je *pontifex*.

Zato sem s prepričanjem v trenutku slovesa od pokojnega prijatelja in predstojnika na Plečnikovih Žalah v Ljubljani (Ramovš, 1996) dejal:

"Trstenjak je vsaj sedem desetletij - od svojega prvega tiskanega članka 1926 - gradil mostove:

- v znanosti mostove do novih spoznanj in odkritij človeškega razuma,
- v antropologiji mostove med različnimi strokami in znotraj njih med različnimi teorijami,
- pri strlih ljudeh mostove do novega upanja,
- pri sprtih ljudeh mostove med močem in ženo, med starši in otroci, med "sovražniki" vseh barv in nazorov v vojnem in mirnem času,
- delavnim ljudem je pomagal premoščati psihološke prepade med človeškimi željami in resničnostjo,
- pri zaprtih in preganjanih, zlasti med vojno, most do prostosti,
- pri odprtih iskalcih zadnjih skrivnosti most proti obzorjem Duha,
- pri nadarjenih most do polne ustvarjalnosti,
- pri sieherniku most za nenehno hojo za človekom, za človeškim dostojanstvom, za trdno voljo do smiselne človeškega življenja."

Ena od posebnih značilnosti Trstenjakovega razumništva je posredništvo, graditeljstvo mostov.

Literatura in viri

- Frankl E. Viktor (1987). *Logotherapie und Existenzanalyse*. München-Zürich: Piper.
- Ramovš Jože. Pogovori s Trstenjakom. Neobjavljeni magnetogrami.
- Ramovš Jože (1996). Nagrobni govor na žalni komemoraciji ob Antonu Trstenjaku v Ljubljani na Žalah.
- Ringl Erwin, Trstenjak Anton (1992). O slovenskem človeku in koroški duši. Celovec-Ljubljana-Dunaj.
- Trstenjak Anton (1928). V luči stoletij. V: Križ I: 5-8.
- Trstenjak Anton (1941). Metodika verouka. Očrt versko pedagoške psihologije. Ljubljana. Prevodi v italijanščino (2 izdaji) in španščino.
- Trstenjak Anton (1946). Pastoralna psihologija. Ljubljana. Dopolnjen ponatis 1987, prevod v hrvaščino.
- Trstenjak Anton (1948). Zlivanje in ločevanje barvnih vtisov. Celje: Mohorjeva družba.
- Trstenjak Anton (1950). Fenomenološka razčlenitev barv. Razprave SAZU, 1. razred. Ljubljana: SAZU.
- Trstenjak Anton (1951). Psihologija dela. Ljubljana.
- Trstenjak Anton (1953). Psihologija umetniškega ustvarjanja. Ljubljana: SAZU.
- Trstenjak Anton (1954). Med ljudmi. Celje: Mohorjeva družba. Ponatis: 1980 in 1991 ter 1971 pri Mohorjevi družbi v Celovcu, prevod v italijanščino, češčino in hrvaščino.
- Trstenjak Anton (1956). Pota do človeka. Celje: Mohorjeva družba. Ponatis 1980 in 1991, prevod v hrvaščino.
- Trstenjak Anton (1957). Človek v ravnotežju. Celje: Mohorjeva družba. Ponatis 1981 in 1993, prevod v hrvaščino.
- Trstenjak Anton (1960). Človek v stiski. Celje: Mohorjeva družba. Ponatis 1981 in 1993, prevod v hrvaščino.
- Trstenjak Anton (1964). Če bi še enkrat živel. Celje: Mohorjeva družba. Ponatis 1986, prevod v hrvaščino.
- Trstenjak Anton (1968). Hoja za človekom. Celje: Mohorjeva družba. Ponatis 1984, prevoda v italijanščino in hrvaščino.

- Trstenjak Anton (1969). Oris sodobne psihologije. I. del: Teoretična psihologija. Maribor: Obzorja. Izpopolnjeni izdaji 1971 in 1974.
- Trstenjak Anton (1971). Oris sodobne psihologije. II. del: Uporabna psihologija. Maribor: Obzorja. Izpopolnjena izdaja 1974.
- Trstenjak Anton (1971a). Človek samemu sebi. Celje: Mohorjeva družba. Ponatis 1984, prevod v hrvaščino.
- Trstenjak Anton (1972). Vom Gegenstand zum Sein. In honorem Francisci Weber octogenarii. München: Dr. R. Trofenik.
- Trstenjak Anton (1973). V znamenju človeka. Tinje: Dom prosvete.
- Trstenjak Anton (1974). Stara in nova podoba družine. Tinje: Dom prosvete.
- Trstenjak Anton (1974a). Človek in sreča. Celje: Mohorjeva družba. Ponatis 1986, prevod v hrvaščino.
- Trstenjak Anton (1975). Krščanstvom in kultura. Tinje: Dom prosvete.
- Trstenjak Anton (1975a). Da bi bili z njim. Tinje: Dom prosvete.
- Trstenjak Anton (1976). Problemi psihologije. Ljubljana: Slovenska matica.
- Trstenjak Anton (1978). Človek in barve. Ljubljana: Univerzum. Prevod v srbsščino.
- Trstenjak Anton (1979). Psihologija dela in organizacije. Ljubljana: Univerzum.
- Trstenjak Anton (1981). Psihologija ustvarjalnosti. Ljubljana: Slovenska matica.
- Trstenjak Anton (1982). Temelji ekonomske psihologije. Ljubljana: Gospodarski vestnik. Ponatis 1983.
- Trstenjak Anton (1983). Teorije zaznav. Ljubljana: SAZU.
- Trstenjak Anton (1984). Ekološka psihologija. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Trstenjak Anton (1985). Človek bitje prihodnosti. Okvirna antropologija. Ljubljana: Slovenska matica.
- Trstenjak Anton (1985a). Človek in njegova pisava. Ljubljana: Center za pospeševanje gospodinjstva. Prevod v srbsščino.
- Trstenjak Anton (1988). Človek končno in neskončno bitje. Oznanjevalna antropologija. Celje: Mohorjeva družba.
- Trstenjak Anton (1989). Skozi prizmo besede. Ljubljana: Slovenska matica.
- Trstenjak Anton (1989a). Biti človek. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Trstenjak Anton (1990). Dobro je biti človek. Ljubljana: Katehetski center.
- Trstenjak Anton (1991). Misli o slovenskem človeku. Ljubljana: Založništvo slovenske knjige.
- Trstenjak Anton (1991a). Za človeka gre. Izbrana razmišljanja. Maribor: Obzorja.
- Trstenjak Anton (1992). Pet velikih. Ljubljana: Slovenska matica.
- Trstenjak Anton (1993). Po sledih človeka. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Trstenjak Anton (1993a). Človek simbolično bitje. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Trstenjak Anton (1993b). Umrješ, da živiš. Celje: Mohorjeva družba.
- Trstenjak Anton (1994). O družini. Izbrana dela 1. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Trstenjak Anton (1995). Slovenska poštenost. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Trstenjak Anton (1996). Psihologija barv. Izbrana dela 5. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Trstenjak Anton (1996a). Zgodovina filozofije. Izbrana dela 2. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Trstenjak Anton (1996b). Filozofski spisi I. Izbrana dela 3. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.